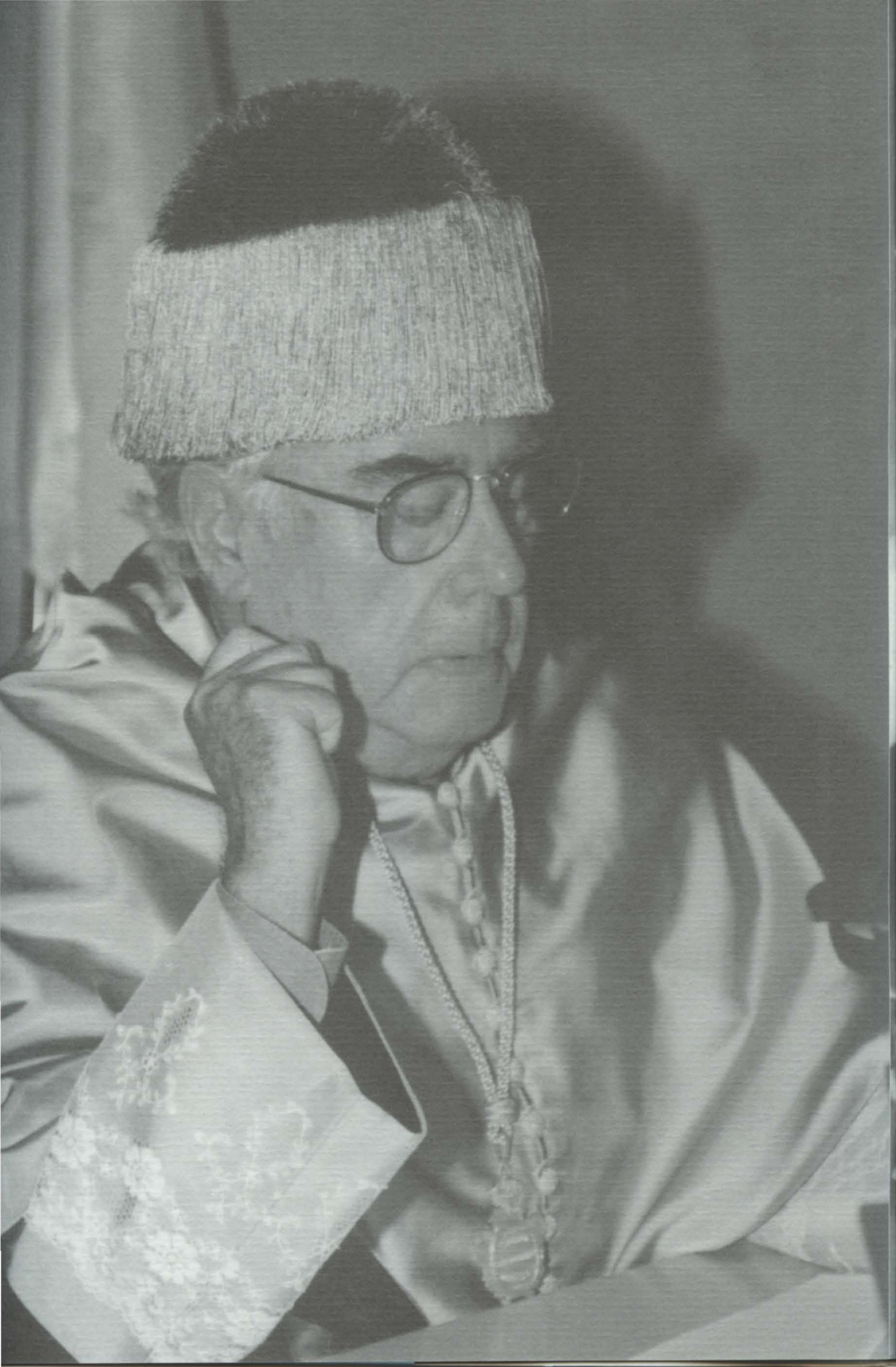
Universitat Rovira i Virgili

Investidura com a doctor *honoris causa* de l'Excm. Sr. Joan Perucho

Sessió acadèmica extraordinària,
10 de novembre de 1995

Investidura com a doctor *honoris causa*
de l'Excm. Sr. Joan Perucho

Investidura com a doctor *honoris causa* de l'Excm. Sr. Joan Perucho

Sessió acadèmica extraordinària,
10 de novembre de 1995

Universitat Rovira i Virgili
Tarragona

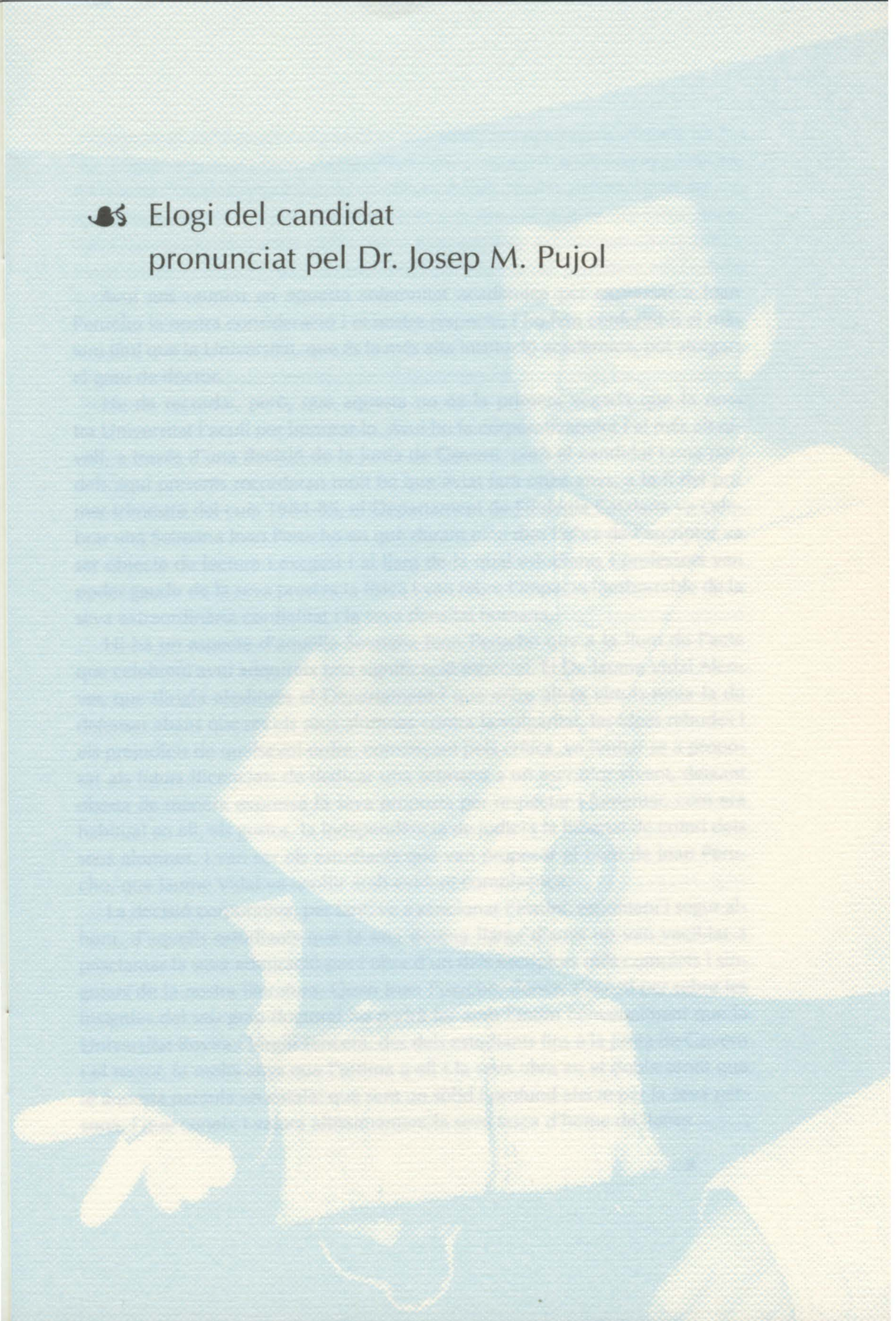
Edició de la Secretaria General de la Universitat
Producció del Servei de Publicacions

Imprès per Gràfiques Arrels
Polígon Francolí Parcel·la núm. 3 (Tarragona)

Dipòsit Legal: T. 810-1996

Índex

Elogi del candidat pronunciat pel Dr. Josep M. Pujol

Avui ens reunim en aquesta solemnitat acadèmica per expressar a Joan Perucho la nostra consideració i el nostre respecte, i ho fem conferint-li el màxim títol que la Universitat, que és la més alta institució acadèmica, pot atorgar: el grau de doctor.

He de recordar, però, que aquesta no és la primera vegada que la nostra Universitat l'acull per honorar-lo. Avui ho fa corporativament i al més alt nivell, a través d'una decisió de la Junta de Govern, però el candidat i una part dels aquí presents recordaran molt bé que aviat farà onze anys, a la fi del primer trimestre del curs 1984-85, el Departament de Filologia Catalana va celebrar una Setmana Joan Perucho en què durant cinc dies l'obra de l'escriptor va ser objecte de lectura i exegesi i al llarg de la qual estudiants i professors van poder gaudir de la seva presència física i van rebre l'impacte inesborrable de la seva extraordinària cordialitat i la seva densitat humana.

Hi ha un aspecte d'aquella Setmana Joan Perucho que a la llum de l'acte que celebrem avui adquireix una significació especial. El Dr. Jaume Vidal Alcover, que dirigia aleshores el Departament i que entre altres virtuts tenia la de defensar abans que res els seus alumnes contra la vulgaritat, les idees rebudes i els prejudicis de qualsevol ordre, començant pels crítics, va limitar-se a proposar als futurs llicenciats de dedicar una setmana a un escriptor vivent, deixant oberta de manera expressa la seva proposta per respectar i fomentar, com era habitual en ell, els gustos, la independència de judici i la llibertat de criteri dels seus alumnes. I van ser els estudiants que van proposar el nom de Joan Perucho, que Jaume Vidal va acollir amb evident complaença.

La decisió corporativa, per tant, ve a sancionar l'instint, espontani i segur alhora, d'aquells estudiants que fa una desena llarga d'anys no van vacil·lar a proclamar la seva admiració per l'obra d'un dels escriptors més complets i singulars de la nostra literatura. Quan Joan Perucho, doncs, s'acosti per rebre les insígnies del seu grau doctoral ho podrà fer amb l'íntim convenciment que la Universitat Rovira i Virgili sencera, des dels estudiants fins a la Junta de Govern i el rector, fa molts anys que l'estima a ell i la seva obra en el doble sentit que té aquesta paraula en català: que sent un sòlid i profund afecte per la seva persona, i que coneix i valora altíssimament la seva tasca d'home de lletres.

La tradició exigeix que el padrí faci la lloança del candidat. Jo penso respectar-la, però adverteixo que no puc fer-ho en els termes convencionals.

No desgranaré la relació dels seus llibres de poesia, en vers o en prosa, les seves novel·les, contes o proses narratives, els seus assaigs i ressenyes crítiques sobre art contemporani, gastronomia o mil altres temes, les seves col·laboracions de premsa o les seves memòries en forma de llibre o de breu apunt articulístic; no parlaré tampoc del reconeixement que ha obtingut fora de casa seva ni enumeraré el nombre de llengües a què ha estat traduït; no detallaré els premis que li han concedit o que ha contribuït a atorgar ni les acadèmies a què pertany, alguna de les quals té representació oficial en aquesta Aula Magna; no em referiré a la seva mítica biblioteca, on s'acumulen les rareses bibliogràfiques més exquisides i on té el seu laboratori d'alquimista; tampoc no m'estendré sobre la seva vinculació professional, fantàstica o vital amb les terres de la Catalunya Nova: amb Gandesa, el Vendrell, Pratdip o Albinyana.

No m'ho permetria materialment el temps limitat de què disposo ara i, encara que en tingués, m'ho impediria la mateixa extensió d'una obra que comença pràcticament amb la represa editorial de la postguerra i es produeix amb una regularitat impertorbable des de fa quaranta-vuit anys a través d'editorials, revistes i diaris.

Afortunadament crec també que aquesta no és la meva missió ara i aquí. És cert que l'obra d'un erudit i, en general, la d'un investigador té lògicament i forçosament una dimensió quantitativa que es mesura pel seu currículum. L'instant suprem de la confirmació del que fins aleshores només havia estat una hipòtesi de treball, va precedit d'una llarga recerca que té inevitablement les seves marrades i les seves ramificacions secundàries, i que cada vegada més tendeix a ser producte d'un equip de treball ben organitzat que demana moltes hores de dedicació als seus membres.

Però la glòria de la investigació científica té un tribut terrible: la seva caducitat. No fa gaire, un excel·lent investigador i il·lustre company de Joan Perucho a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, el Dr. Josep Romeu i Figueras, m'ho deia amb extraordinària lucidesa parlant a propòsit de la filologia: «El destí de l'investigador és ben amarg: el resultat de la seva recerca o bé serà desmentit per un altre col·lega, i en aquest cas el seu nom serà oblidat, o bé, si és acceptat, el seu nom acabarà igualment per desaparèixer així que el seu descobriment s'hagi fos en el repertori comú i anònim de les coneixences adquirides que van a parar als manuals generals de la seva matèria.» Sigui com sigui, doncs, a través de l'èxit o del fracàs, el destí habitual de l'investigador és l'oblit. Les personalitats de la història de la ciència tendeixen a convertir-se

ràpidament, en el sentit més noble però també més cruel de la paraula, en història. Només els revolucionaris que han obert un nou domini a la ciència conserven un lligam entre el seu nom i el seu descobriment, però la memòria dels predecessors que el van fer possible i el dels successors que van contribuir a completar-lo i potser fins i tot a superar-lo queda més per l'impuls que en el seu moment van donar al progrés dels coneixements que no pas pel que ha quedat intacte de la seva obra.

Aquest no és, però, el destí dels artistes. L'art —i per tant la literatura— no té autènticament història si no és en un sentit figurat, per donar nom a una assignatura dintre d'un pla d'estudis. Cada artista dóna la seva resposta als neguits i als enigmes que trasbalsen el seu temps tal com repercuteixen en la seva persona, i cerca i crea els instruments materials o estètics que li han de permetre expressar-se amb l'exactitud que necessita.

És justament aquest fet, la seva inserció humana, el que aboleix la dimensió temporal de l'art o, com a màxim, la converteix en simple objecte de curiositat per als erudits. Si res humà no ens és aliè, cap creació artística no ens pot ser estranya ni serà mai caduca. És per això que els guanys de l'art són conquestes absolutes i eternes de l'esperit: el Partenó, la *Comèdia* dantesca, les *Constel·lacions* de Joan Miró o el *Prélude à l'après-midi d'un faune* són no tan sols irrepetibles sinó imperfectibles; i en això es diferencien dels guanys de la ciència, que són lineals i acumulatius. A l'inrevés del que li passa a l'art, la ciència només viu en la pura actualitat: el darrer descobriment anul·la els anteriors i els nega com a *scientia*, és a dir, com a coneixement, per convertir-los en deixalles de la història de la civilització.

És en aquesta contradicció entre la perennitat de l'art i l'efímera durada dels fets i els coneixements on s'insereix una de les claus, potser la més important, de l'obra de Joan Perucho, que sota una aparent diversitat temàtica i formal manté una coherència sense escletxes.

En vers o en prosa, obertament líric o circumstancialment narratiu, Perucho és essencialment un poeta, és a dir, un visionari. Sovint ha declarat la seva primerenca admiració per J. V. Foix, el poeta que era dormint que hi veia clar. El son era, per a Foix (i per als surrealistes), el mecanisme que allibera la ment de les crosses feixugues i grosseres de la raó. Perucho no dorm, però es reconeix també desposseït d'ell mateix, abandonat «inerme en una vaga latitud nàutica», guiat per una «petita estrella» en la seva sang que li «determina la deriva».

Aquesta «petita estrella» té el centre de la seva òrbita en la secreta correlació que estableixen entre si les paraules. Ell mateix ho declara amb la rotunditat d'un principi poètic: «Evidentment, les paraules», ha dit, «posades darrere

altres paraules, amb definida intenció, condueixen a l'experiència poètica, perquè la poesia —o l'experiència— rau en elles mateixes, són elles mateixes. Però sempre hi ha un univers de correlacions sota seu que les determina. Aquest és (i això és el que volia dir, ho veig ara claríssimament) l'univers que prefereixo.»

Perucho, doncs, parteix de les paraules i torna a les paraules per transcendir l'enigma que plantegen, la «invisible presència» que ens espera «darrere el negre antifaç». Les paraules de les quals parteix Perucho són sovint paraules alienades, moltes vegades per partida múltiple: per això es complau assenyaladament en les paraules d'altri, en les citacions, a les quals sobreposa encara nous mecanismes d'estranyament: el del fragmentarisme inherent a la citació, l'estrangeria lingüística, o el fet d'extreure-les amb preferència de textos que van ser escrits i publicats en temps abolits, en temps separats del nostre per una ruptura cultural difícilment franquejable que els fa definitivament aliens: l'edat mitjana o la il·lustració, els mateixos temps en què sol situar l'acció dels seus relats.

Insisteixo que les citacions de Perucho són un punt de partida i no, com en l'erudició, un punt d'arribada. Discursejant sobre el tema dels *primeros pobladores de España,* per exemple, un tema car als historiadors anteriors al positivisme, el jesuïta P Burriel, una de les llumeneres de l'erudició il·lustrada espanyola, cita una llarga corrua de noms de tribus i pobles preromans i continua dient: «Los verdaderos orígenes de la antigüedad Española se deben buscar en la Historia de las Gentes que he referido, por ser estos los primeros pobladores de España de que tengo noticia más segura gracias a las luces que me ha prestado un poderoso númen a mi servicio.» Aquest «poderoso númen» al qual el P Burriel al·ludeix sense identificar-lo és el punt de partida que conduirà a una nova realitat de la paraula: l'Aleix, l'«animal deforme, incomestible, de vaga aparença reptiliana, cap esfèric, constituït per matèria semicartilaginosa que s'estira i s'arronsa com un acordió» i que «té la virtut de parlar llengües hispàniques preromanes i, amb preferència, l'ibèric, vocalitzant-lo amb delectança i una sorprenent i rude musicalitat». Només el poeta Joan Perucho podia veure en aquestes dues paraules el negre antifaç de l'enigma, i només un Lovecraft irònic i entremaliat com ell podia intuir la invisible presència que ens hi esperava.

Però no voldria acabar aquest elogi acadèmic, forçosament breu, sense citar un altre exemple de la lucidesa de Perucho amb ell mateix i amb el procés de creació artística. Per aproximar-me a la seva poètica, abans he utilitzat unes paraules seves directes i sense metàfora, però m'agradaria fer veure com la

metàfora, en mans de Perucho és també una poderosíssima i lluminosa eina de coneixement, i em complau que en el temple de la raó i la intel·ligència les paraules de l'artista siguin el seu millor advocat. Llegiré «La proclama dels déus», un poema en prosa pertanyent a un dels seus darrers llibres *Inscripcions, làpides, esteles*:

L'estàtua de marbre emergeix entre les dàlies i les clepsidres, les heures i els jacints. Una mica ennegrida per la humitat (car un bassiol pútrid li retorna la imatge) es presenta a la consideració de l'inconsolable Lluís Pons d'Icart, que li dicta un dístic impenetrable d'Alessandro Battaglia, dedicat, naturalment, «alla città di Tarragona»:

Le pietre, gli archimponti, gli vestigi,
gli scritti ed intagliati sassi.

És l'hora de l'espiadimonis suspès sobre les aigües pestilents, gràcil joiell en el pit d'una dama, ingràvid missatger de la poesia (gairebé modernista) dibuixada pel bon gust d'un Alexandre de Riquer. Però es tracta, ara, d'un insecte errívol, compacta veu concertada aquí, en aquest segle i en aquest any de gràcia. Xucla la mel de les flors tant com el pol·len dels somnis dels difunts i dels vivents, a dos dits de les ruïnes venerables i, potser, del Dret Romà.

L'espiadimonis ho ha transmutat tot en efectiva poesia. Insecte immòbil sobre els nostres caps, ens atorga la gràcia que, esperant, intuïem. És la gràcia de la Poesia. Aquella per a la qual és possible viure i és possible morir. Així ho han proclamat, des de sempre, els déus.

Estic segur que en una Universitat que ha fet d'Antoni Tàpies —sobre el qual Perucho ha publicat pàgines plenes de sagacitat— el seu primer doctor *honoris causa* no caldrà esmerçar gaires esforços a defensar la concessió d'un altre doctorat a Joan Perucho. Si l'art és encara allò que ens fa comprendre alguna cosa no linealment, a través de la raó, sinó simultàniament i en tots els seus aspectes a través de la sensibilitat, em penso que la justícia d'aquesta investidura no pot oferir dubtes a ningú.

Rector Magnifice, licet Excellentissimi Domini Iohnannis Perucho facta et opera brevitatis gratia enumerare praetermissi, satis tamen uideor dixisse ut ob magna eius merita tua auctoritate ei laus tribuatur. Rogo igitur, Rector Magnifice, uti clarissimum uirum Iohannem Perucho honoris causa doctorem creare et eum nostrorum Studiorum Vniuersitati adnumerare digneris.

Discurs d'investidura
pronunciat pel Dr. Joan Perucho

La circumstància que la Universitat Rovira i Virgili m'hagi honorat amb la investidura de doctor *honoris causa*, que representa un alt honor per a mi, determina també el meu agraïment profundíssim i la convicció claríssima que aquesta elecció no ha estat justificada pels meus escassos coneixements d'erudició poètica, com a forma d'investigació, i que és, així mateix, la forma substitutòria de la revelació imaginativa d'un hipotètic coneixement. He procurat, per tant, racionalitzar (si és que això és possible) aquestes dades en un discurs sobre la forma com es produeix, normalment, aquest coneixement. L'accés hi és representat per la cultura i el seu vehicle: la lectura. Per tant, els parlaré de la lectura com a vehicle de la cultura.

És evident que sense lectura no hi ha afecció a la cultura. Es comença llegint. Cal començar, doncs, la lectura ben aviat, i l'interès anirà venint gadualment, per poc que hom no tingui predisposicions contràries. És molt important, pel que a mi em sembla, tenir afecció a la lectura perquè aquesta és el vehicle normal i insubstituïble, no sols pel plaer estètic, que hom espera i produeix, sinó també per la cultura en general. La lectura és el vehicle de la cultura.

La cultura de la lletra impresa (inventada o almenys divulgada per Gutenberg, segons Mc. Luhan a *The Gutenberg Galaxy*, 1962) és la que jo entenc com a veritable cultura. En aquests darrers temps, s'acostuma a parlar d'altres cultures, com per exemple, la de la imatge i la del so. Però és clar que sense el substràtum de l'escriptura no són cultura, i sempre hi ha per dessota aquesta relació inherent. Àdhuc l'acció d'estudiar és, normalment, lectura. Hom observa determinant el fet que per a la cultura de la imatge cal l'educació de l'ull, així com per a la del so cal la de l'oïda, però no serien res sense la implícita relació amb l'educació en general i, específicament, amb la cultura crítica. I aquesta ens ve donada per la lectura, la qual inclou al·lusions, i àdhuc ironies. És allò que volia dir un crític (Pere Gimferrer) quan, a propòsit de *Botànica oculta*, declarava haver-se fascinat per una escriptura que proposava: «El cavaller es passejava entre les fanerògames.» Era, segons ell, una descripció revolucionària. Exacte. Però era inútil sense la referència cultural irònica, i això és el que volia dir.

Ara bé, d'una manera general, cal tenir en compte, en aquest viatge inicià-

tic, les consideracions que fa T. S. Eliot a *Notes Towards the Definition of Culture*, dient que el terme «cultura» té diferents accepcions, segons considerem el desenvolupament d'un individu, d'un grup o classe, o de tota una societat. Però també cal tenir en compte diverses formes de realitzacions. Ens trobem davant d'un fet complex. Podem —afegeix Eliot— pensar en el refinament de les maneres, o *urbanitat* i *civilitat*; si és així, primer pensarem en una classe social. Podem pensar en l'*erudició*; si és així, l'home de cultura és l'erudit. Podem pensar en la *filosofia* en el sentit més ampli, un interès en les idees abstractes i alguna experiència per manipular-les; si és així, podem voler significar l'intel·lectual. O potser estiguem pensant en les *arts*; si és així, voldríem significar l'artista i l'afeccionat o *dilettante* (com a comprensió de la música i la pintura). Si examinem les diverses activitats indicades, segons Eliot, cal admetre que la perfecció en qualsevol d'aquestes no pot conferir cultura a ningú. El lligam de totes és, evidentment, la lectura, que es presenta com el vehicle de la cultura. I no oblidem que segons Sèneca «Sapientia sola libertas est» (La saviesa és l'única llibertat, *Epístoles* 37.4). Però sempre, per sota, hi ha la lectura com a vehicle.

En realitat, ho vaig començar a comprendre a Tarragona i en totes les meves intervencions com a escriptor del mes. Vaig intentar analitzar l'efecte negatiu que produeixen els mitjans de comunicació audiovisuals en els hàbits de lectura. D'antuvi, aquesta obligava a fer una gimnàstica mental. No hi ha res que arribi d'una manera fàcil. L'accés a la cultura és, al principi, una mica aspre i ascètic. Demana un esforç que no es fa perquè sí. El més greu s'esdevé pel fet que la televisió o la ràdio s'ofereixen d'una manera tan còmoda i fàcil, que els afeccionats a la lectura se senten àdhuc captivats per les seves imatges suggestives i porten els ulls cap a la petita pantalla. Llavors hom vol abandonar la televisió, perquè es presenta com a nociva i té la culpa, amb la ràdio, que es llegeixi poc. Però hom sempre s'apunta a tornar a mirar una bona pel·lícula que va veure quan tenia vint anys, si la fan per televisió, i això encara és acceptable, perquè el cinema no és simplement un mitjà de comunicació, és un art. De totes maneres, aquests espais (junt amb la immensa majoria dels altres, buits d'esperit cultural) sedueixen i redueixen el temps útil que abans hom esmerçava per a la lectura: per a la cultura.

La cultura és, en el fons, un repertori de possibilitats. Proporciona les dades que cadascú, segons la seva manera d'ésser, la seva sensibilitat, escollirà per confrontar-s'hi. Com que no es pot llegir tot, hom acaba per assimilar allò que li convé fonamentalment. La cultura que a través dels repertoris ens ofereixen les escoles i les universitats, ens dóna, a tots els cridats, un nivell superior però

divers. Perquè tothom llegirà, és cert, Shakespeare o Cervantes, o Goethe o Rilke, però alguns aprofundiran més en Balzac o en Dickens, en Leopardi o en Kafka. Tothom sap qui és qui; això no obstant, hom es nodreix de les seves afinitats: Llull o Bacon? Dostoievski o Eça de Queiroz? Maragall o Valéry? Dels dos autors, la mancança de l'un i l'abundància de l'altre provoquen les nostres diferències. Som diferents perquè malgrat l'idèntic nivell de la pròpia computadora cultural hem begut en diferents fonts: coneixem Plató, sí, però no Zenó d'Elea. I viceversa. Això afecta àdhuc els investigadors, que fan una professió pròpia de l'exploració de la cultura, com es pot veure, per exemple, en Harold Bloom a través del seu llibre *The Western Canon: The Books and School of the Ages* (Nova York, 1994).

Aquest fet ens fa diversos i divertits. La comunicació de masses (televisió, ràdio, cinema) ens fa iguals, ens uniformitza, i així ens trobem rient dels mateixos acudits i acabem pensant tots de la mateixa manera (un exemple: els cors de rialles indicatives d'on cal riure). Per altra banda, la lectura ens fa lliures (recordem Sèneca), fa possible la meditació del que hem llegit (la imatge televisada i la paraula radiada, no), fa possible el salt enrere i tornar a llegir la frase endimoniada que no hem estat capaços en aquell moment d'entendre bé.

Defenso el concepte de cultura com a pràctica de la tolerància i em sento inclinat a afirmar que una persona culta (la que s'ha fet a través de la lectura) és aquella que pot debatre els problemes més complexos sense alterar-se, amb la idea que tot és relatiu i que a la vida no hi ha res de segur, o molt poques coses (que són les que creiem com a revelació). Hom se sent tolerant i lliure. És exactament al revés del que passa amb els mitjans de comunicació de masses, que imposen un criteri. Per això, quan hom veu que en un país hi ha hagut un acte de força, s'adona que el primer que procura el nou governant és fer-se seves la ràdio i la televisió, molt abans que els diaris i les revistes. Aquests vindran més tard, perquè són més reflexius i no influencien tant l'esperit de la gent. La premsa passa una crisi de lectura. Com els llibres, tampoc no es venen els diaris. (És corrent veure en un bar el client que espera el diari abandonat per un altre, amb el benentès que el diari no és del client sinó del bar i per a ús dels clients. És excessiu el preu d'un diari? Em sembla que no.)

Quan la televisió diu quelcom sembla que esdevé autoritat absoluta, i, evidentment, produeix un mal. S'inicia des d'aquí un procés d'uniformització massiva que sols es podria modificar incrementant els continguts culturals. Però això és el peix que es mossega la cua. Qui mana? Els promotors culturals o el públic? Dintre del món estrictament cultural també es formula la mateixa pregunta. Qui mana: l'escriptor o l'editor? Sembla que tot això hagi arribat a la

problemàtica de la demanda i l'oferta. Ara es tendeix a vendre el llibre com un producte manufacturat simplement per les grans editorials, amb màrqueting i promoció publicitaris intensíssims. S'edita, a la fi, el que vol el gran públic (vegeu *La rebelión de las masas,* escrita per Ortega y Gasset fa més de seixanta anys). Se salden els llibres o es destrueixen. A vegades, això serveix per a intimidar l'autor o castigar-lo per no obeir determinades ordres editorials: «Li oferim la possibilitat d'adquirir els seus llibres a preu de cost (?). Si en el termini de quinze dies no hem rebut cap notificació seva, entendrem que no li interessa aquesta possibilitat i, per tant, procedirem a la liquidació i/o destrucció d'exemplars».

Les al·legacions anteriors acabaven fent una crida a les institucions responsables i conscients del problema, recomanant-los que protegissin la formació de les biblioteques públiques i privades i que la gent llegís i estimés el llibre a través dels educadors, que són gairebé els únics que poden impulsar l'amor al llibre i a la lectura. No sols cal estimar el llibre com un producte de cultura, sinó com a entitat física: collir-los de terra, de les lleixes de les biblioteques, agafar-los, sentir el perfum de les tintes, acaronar-los, contemplar-los com unes joies. Solament llavors podrem recobrar la gran tradició cultural d'Occident que estem perdent molt de pressa.

Per altra banda, hom observava les variacions del temps en el gust: l'interès tradicional del lector mitjà, en literatura es projectava sobre la novel·la. Car representava el gènere més imaginatiu en el qual la peripècia argumental amagava, en els grans cimals del producte, una profunditat alliçonadora del comportament humà i, també de vegades, de testimoniatges d'uns determinats ideals en l'aspecte sociològic o moral. L'important, però, seguia essent allò que s'esdevenia dins la novel·la, el *racconto,* l'argument impressionant dels fets.

No era necessari recórrer als clàssics, encara que aquests mantenien l'exigència (ho hem vist amb el *Tirant lo Blanc*) del lector no especialitzat. Personalment, i al marge de teories estètiques, penso que la sensibilitat moderna podria haver començat (deixant enrere Cervantes, Richardson, Fielding, Sterne, Prévost, etc.) amb Stendhal i el *Lafcadio* i *La Cartoixa de Parma* (que donaren a l'autor una glòria tardana, propera a 1880) i una visió de la *porchetta* cruspida a Albano en companyia d'*Armance,* tenint la ciutat de Roma més enllà de les brillants sabates de xarol; o, una mica després, amb Honoré de Balzac i la seva pupil·la *Eugénie Grandet* o *La cosina Bette,* encara que amb inversions melodramàtiques i genialment mediocres, a vegades en escenaris aristocràtics, però vulgars.

Al costat d'això, ens trobaríem l'inefable Mr. Pickwick i els seus papers pòs-

tums (la primera edició dels quals —en llibre— vaig tenir la fortuna de trobar a Londres, acompanyat pel poeta Àlex Susanna, ara fa uns quants anys: no hi faltava ni una de les quaranta-tres magnífiques il·lustracions de Robert Seymour i Phiz; l'endemà ho celebrava amb l'amic Joan Gili, d'Oxford, en un dinar al londinenc Savoy). Més ençà, el lector s'endinsava en les jungles de Kipling, en els fantasmes de Henry James, en el temps perdut de Proust, en la *Jacobé* de Joaquim Ruyra o en *El cavaller inexistent* d'Italo Calvino, i en les propostes per a l'estètica del segon mil·lenni. Hi ha també Joyce, Huxley, Bernanos, Virginia Woolf, Mauriac, Capote, Cela, Sánchez Mazas o el darrer Paul Auster. També podia interessar a aquest lector l'illa de les Sirtes relacionada per Julien Gracq tant com el vals ballat esbojarradament en la nostra ciutat de Barcelona per Pel Zeni de Francesc Trabal.

Però d'un temps ençà, al lector li interessen també cada vegada més les experiències humanes afectives, que tinguin un personatge real al darrere, com les *Mémoires* de Saint-Simon, posem per cas, amb la galeria dels personatges de la cort reial, les ressonants ultratombes de Chateaubriand, les preocupacions del senyor de Montaigne o els seus diàlegs amb el germà de l'ànima, Étienne de la Boétie. Més ençà, després de les digressions del cavaller Casanova de Seingalt, o del marquès de Courtine, o del Baró de Maldà. Pot restar abocat a les meditacions i soliloquis de Pío Baroja en *Desde la última vuelta del camino*, on després de relacionar la seva vida, ens informa dels seus versos divertidament dolents. Un amic meu els cantava (el pintor Josep Maria de Martín) en les reunions de la revista *Alerta* (fa d'això tants anys!) que teníem en els mínims i abrigats salons de l'ara inexistent cafè Guinea:

Este café musical
con aire de sacristía
tiene un público correcto
de señores de tirilla,
de estudiantes de ingeniero,
de médicos y de artistas,
de alguna que otra jamona
y de alguna que otra ninfa.

També han estat molt llegides les memòries de César González Ruano, gran periodista d'entre les dues guerres; les del catòlic Mauriac o les de Churchill, les de Raïssa Maritain i les divertidíssimes de Josep Maria de Sagarra. Ell ens diu que «de la modèstia de les meves intencions, us explicaré la veritat; us contaré la meva aventura; consignaré el vi de les tavernes i el so de la corneta del meu regiment; miraré de definir-vos una mica la pell i l'ànima de les persones de

carn i ossos que m'he topat pel camí; us explicaré, per dir-ho en poques paraules, la història de la meva vida».

També el lector ha derivat actualment cap als diaris (o dietaris), com poden ésser, per exemple, el d'Anna Frank o els Anaïs Nin, que enlluernà Henry Miller, el del *Tròpic de Càncer*. Entre nosaltres, una de les poques lectures d'aquest gènere és, sens dubte, el *Vel de Maia*, del delicadíssim poeta Marià Manent, o les *Hores angleses*, de Ferran Soldevila, o el *Quadern venecià* del ja citat Àlex Susanna. Quant a viatges, podríem confirmar que gairebé tota la literatura de Josep Pla és viatgera.

Si passem als epistolaris, ens trobem amb la sorpresa de Leandro Fernández de Moratín (no s'han d'oblidar, naturalment, les cartes de Madame de Sevigné o les de John Keats), amb les informacions d'una Barcelona del segle XVIII, i les del novel·lista andalús Juan Valera des de Rússia, Rio de Janeiro o Washington. Primordialíssimes per a nosaltres són les que integren l'epistolari de Carles Riba, recentment editades, que presenten un personatge capital de la nostra cultura —rigorós i sever— transformat en un ésser capaç d'afecte i de tendresa. També inclouríem en aquesta secció les cartes de Nicolau d'Olwer a Ramon d'Abadal i a Ferran Valls, de lectura obligada respecte a la història política de Catalunya.

La poesia pot ésser literatura, però generalment no ho és. De conformitat amb el que acabo de dir vaig posar un ram de roses a la tomba d'Edgar Allan Poe, a Baltimore, no fa gaire. Per contra, és una aventura vers l'absolut i és com una veritat revelada, que no es pot relatar ni explicar i, per tant, no és estrictament descripció literària. La poesia, malgrat les aproximacions estètiques dels investigadors, és un misteri. És allò que deia Ramon Llull: «On pus oscura és la semblança, pus altament entén l'enteniment qui aquella semblança entén.» El pur misteri a vegades pren una grandesa reflexiva, com en la gravetat amorosa d'Ausiàs March:

Plena de seny, donau-me una crosta
del vostre pa que em lleve l'amargor;
de tot menjar m'ha pres gran dessabor,
sinó d'aquell me molta amor me costa.

O com en una cançó de Jacques Prévert, que emfasitzava:

Il dit non avec la tête
Mais il dit oui avec le coeur
Il dit oui à ce qu'il aime
Il dit non au professeur
Il est debout.

O l'angoixa de l'eternitat davant el destí de la condició humana, com en Joan Maragall:

I quan vingui aquella hora de temença
en que s'acluquin aquests ulls humans,
obriu-me'n Senyor, uns altres de més grans
per contemplar la vostra faç immensa.
Sia'm la mort una major naixença!

Més cap a nosaltres, apareix la figura de Carles Riba, un dels màxims poetes de la cultura europea que, a través de totes les tragèdies, ha reivindicat sempre la glòria de la cultura i de la unitat d'Europa, com es pot veure en un poema revelador del llibre *Les elegies de Bierville*:

Súnion! T'evocaré de lluny amb un crit d'alegria,
tu i el teu sol lleial, rei de la mar i del vent:
pel teu record, que em dreça, feliç de sal exaltada,
amb el teu marbre absolut, noble i antic jo com ell.
Temple mutilat, desdenyós de les altres columnes
que en el fons del teu salt, sota l'onada rient,
dormen l'eternitat! Tu vetlles, blanc a l'altura,
pel mariner, que per tu veu ben girat el seu rumb;
per l'embriac del teu nom, que a través de la nua garriga
ve a cercar-te, extrem com la certesa dels déus;
per l'exiliat que entre arbredes fosques t'albira
súbitament, oh precís, oh fantasmal! i coneix
per ta força la força que el salva als cops de fortuna,
ric del que ha donat, i en sa ruïna tan pur.

Després de l'examen de la poesia, direm que el teatre és també literatura en la qual participa una altra cosa, és una altra cosa. Ha d'ésser literatura, però cal que sigui, a més, una cosa diferent: teatre. Recordo, per exemple, que a l'obra *La fam*, de Joan Oliver, estrenada durant la Guerra Civil, se li atorgà, amb tots els honors, el Premi Ignasi Iglesias 1938 de la Generalitat de Catalunya. El premi fou un èxit literari quant al text editat, però fou un fracàs en l'estrena teatral. *La fam* era un producte excel·lent des del punt de vista literari i inoperant damunt de l'escenari. El mateix es pot dir del teatre de Jacinto Grau o del finíssim Azorín.

És per això que aquests dos gèneres formen part de la cultura com la filosofia, la ciència, les arts i les tècniques, que és bo que tinguin un vehicle d'expressió literàriament notable, però no els el cal. I no els el cal perquè no són essencialment literatura, sinó una cosa afegida important.

Pel que fa a mi, he dit algunes vegades que iniciant-me en el món de la literatura vaig entrar pròpiament en la literatura. Sembla una redundància. I això ho vaig fer amb un impuls segur, temperamental, ja que és sabut que la meva literatura no surt de la vida sinó de la pròpia literatura. Abans de la Guerra Civil, quan jo tenia tretze o catorze anys, estudiava el que se'n deia «preceptiva literària», que era una cosa reprovable, perquè per mostrar el que era la literatura se servia d'uns exemples que, en la majoria dels casos, hom quedava aterrit en veure el que s'havia de llegir. Llavors jo pensava que la literatura de quiosc era la bona, que la literatura era Dick Turpin, Rocambole, Sir Phantasm o Raffles, i això sí que eren lectures divertides, veritablement. Però una vegada, en un d'aquests calendaris de paret en què s'arranca un full cada dia (s'anomenava el calendari Bonavia), va sortir un poema de Josep Carner, *La balada de Nadal per cantar-la els pirates de la mar*, una balada tendríssima i un poema extraordinari. El vaig llegir i vaig veure que allò sí que encaixava en el panorama que ens ensenyaven a la classe de preceptiva literària; també vaig veure que allò era molt diferent i molt superior a les meves lectures d'aventures. El cas és que aquest poema de calendari (i un altre que vaig descobrir posteriorment, de Juan Ramón Jiménez) despertaren en mi una vocació, potser perquè ja hi havia terreny preparat, no ho sé. En qualsevol cas, vaig començar a escriure per mimetisme, esguardant fixament Sagarra, Carner...

Va ésser un procés gradual. Al principi, els poetes que m'interessaven foren Carner, Riba, Manent, Sánchez-Juan o Cernuda, Larrea i Salinas. Després, les coses s'anaren ampliant, perquè el meu pare comprava revistes com *Mirador* i, més tard, *Meridià*. En aquestes revistes es publicaven informacions molt actuals en aquell moment. Hi havia articles sobre Dalí i sobre Miró, sobre Huxley o Bernanos. Molts, especialment sobre les arts plàstiques d'avantguarda, que jo no entenia. Això no obstant, totes aquestes coses incitaven la meva comprensió, la meva curiositat. Invitaven a preguntar-se: què vol dir això? No ho entenc, però... deu ser interessant. I llavors començava a moure'm, a llegir notes, assaigs, crítiques, i poc a poc la informació anava arribant. Jo buscava llibres pertot arreu, anava al mercat barceloní de llibres vells de Sant Antoni (veritable escola de bibliografia en aquell temps) i amb els pocs diners que em donava el meu pare per anar al cinema, comprava... en fi, explorava una mica pel meu compte. Recordo molt bé que vaig enfrontar-me amb un article als quinze anys que m'impressionà. Ara no podria assegurar que fos un de Lluís Muntanyà (o de Sebastià Gasch?), però em sembla que ho era. Es tractava d'un article sobre Joan Miró, i s'hi reproduïa un quadre de la col·lecció de Josep V. Foix, titulat *Cap d'home*. Per a mi, aquest quadre era veritablement inintel·ligible, una

mena de galimaties. Naturalment, vaig pensar que l'enze era jo, no el pintor ni l'autor de l'article. No vaig reaccionar amb sarcasme, sinó, molt al contrari, amb humilitat. No entenia aquell quadre, per tant, què faria per entendre'l? Calia estudiar aquestes qüestions. Evidentment, ho vaig fer, tot empassant-me muntanyes de literatura crítica de *Les Cahiers d'Art, La Nova Revista, Trossos, La Revista de Catalunya, Revista de Occidente, Cruz y Raya*, etc.

Tot això ho trobava en el mercat de Sant Antoni, a la llibreria Catalonia o en els Serveis de Cultura al Front, quan vaig incorporar-me a l'Exèrcit. Aquesta època em marcà (lectura de *Presència de Catalunya*) perquè, molts anys després, esdevingut un home espigat, em vingué el desig de continuar les recerques amb els amics Antoni Vilanova i Antoni Comas en el camp, però, del llibre antic, amb l'emoció de les primeres edicions, que aleshores no valien a penes res. Un mestre per a mi fou el llibreter Josep Porter, pare del meu amic Miquel. I també l'inoblidable Eroles, amb parada a les Drassanes, que havia estat company de Salvat-Papasseit.

Amb el pas del temps, la meva poesia derivà cap al món fantàstic en prosa, ja que vaig creure erròniament que la poesia en vers havia passat, i que era qüestió d'incorporar-la a les fabulacions en prosa. Ningú llegia versos, llevat dels poetes. En realitat, la meva prosa fou una derivació de la meva poesia, i crec que hi ha una coherència entre les dues formes d'expressió cultural, s'hi troba un univers clos en ell mateix, amb significació pròpia.

Ara bé, «que la comtessa prengués el te de les cinc de la tarda», com deia Valéry, no m'interessava gens. La vida, com a matèria d'art novel·lable, no m'interessava, però m'interessava el que en deien els llibres, i transformava i ampliava les escenes que sortien en aquests llibres en un maremàgnum de fantasia esclatant. La veritat és que trucava a la porta d'aquests llibres en el món de la imaginació. Era el meravellós. Per això la meva literatura ha estat titllada de culturalista. Efectivament, ho és.

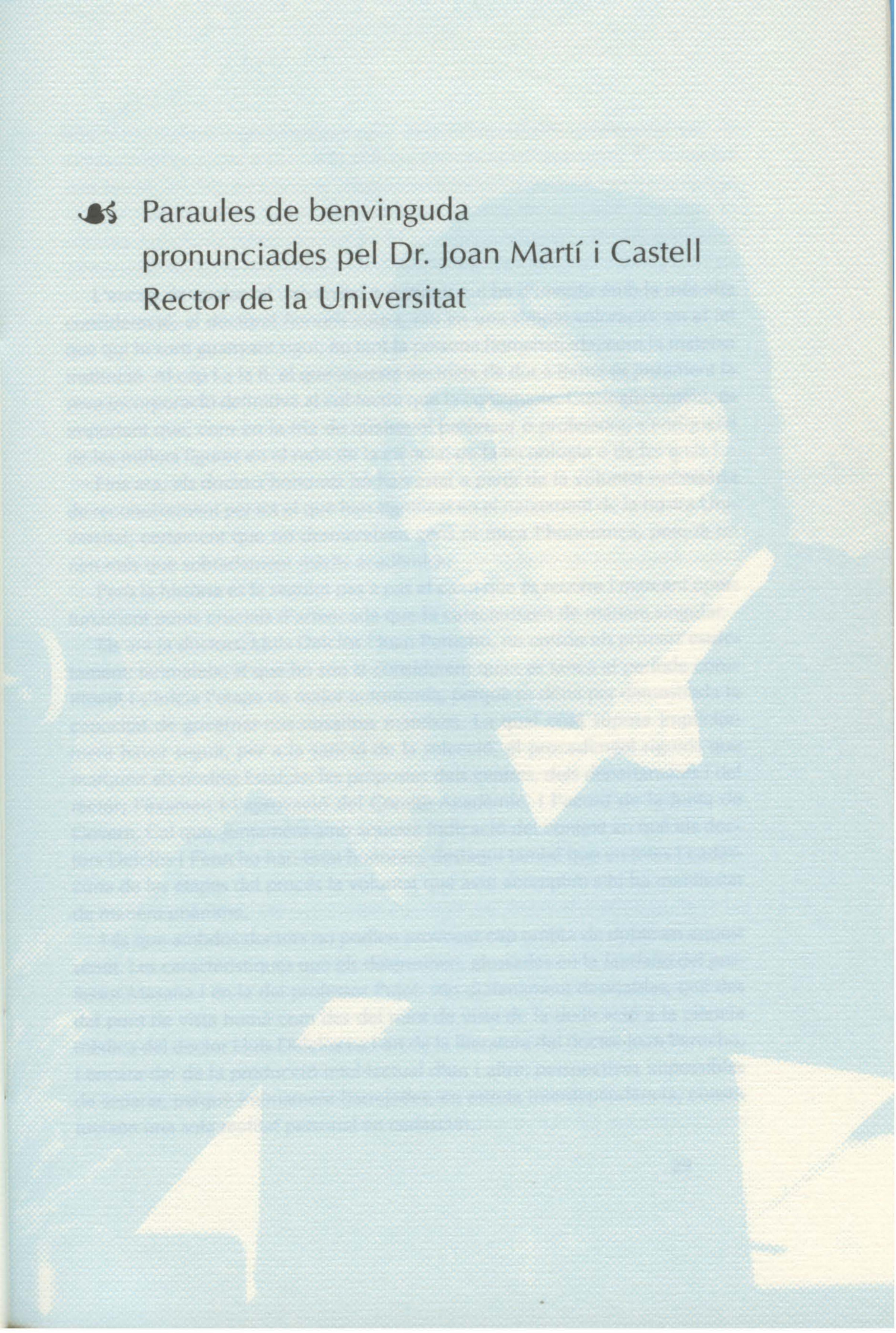
Per a mi, és important la literatura. Sóc una rata de biblioteca, evidentment. Una vegada vaig ser membre a Madrid dels jurats dels Premis Nacionals de Literatura. Per atzar, em tocà dinar just davant del ministre del ram que m'havia nomenat membre del tribunal i que, per tant, teòricament, ho sabia tot sobre mi. Sorprenentment, em preguntà d'on era, i en contestar-li jo que afortunadament era de Barcelona, se sentí, a l'altra banda de la taula, una veu profunda i ressonant que digué: «Mentira, Perucho nació en una biblioteca.» Era la veu de Francisco Rico. Això ho diu tot.

Què representa, per a mi, el fantàstic? Ho he dit diverses vegades. El fantàstic representa la pura i simple reivindicació de la poesia i el meravellós davant

la racionalitat excessiva de la vida, que és el que en el fons representa tota la literatura fantàstica. En les meves memòries *Els jardins de la malenconia*, dic que l'element fantàstic és allò que fa sortir l'home del que és habitual, quotidià i antifantàstic. La circumstància que acompanya els éssers humans els resulta, a vegades, en tant que lectors, enutjosa pel fet de recordar en tot moment llurs condicions i llurs límits, que l'enfronten a ell mateix. S'escapa relativament cap una joventut que ja no té, cap uns actes heroics que no són els seus o cap uns amors que mai ha viscut en la seva excepcionalitat. Encara que no siguin tan excepcionals aquests fets, el lector també s'escapa de les vivències corrents, car, a la fi, està immers en el llibre i dins dels seus personatges. Per això, en el fons, tota literatura és escapista.

Continuo afirmant que el fantàstic incideix encara més per aquest camí, atès que tradicionalment es nodreix del misteri. A mi, en particular, em sedueixen les coses fantàstiques per allò que tenen de meravellosa irracionalitat, perquè creen un món que vulnera irònicament l'ordre al qual estem acostumats, regit per normes i lleis misterioses, és a dir, poètiques. En conseqüència, em separo de la realitat per crear un ordre fantàstic, que és el que considero més excepcional, més i més allunyat de les coses òbvies i quotidianes. S'imbrica en el passat perquè aquest ens revela la natura del present. Realment, al futur no li trobo cap indici esperançador de felicitat.

Com asseguro amb una certa fortuna, el miracle sorgeix com una flor rara i misteriosa. La cultura és aquesta flor. He remarcat —i remarco ara— que la cultura és l'única flor que ens resta per salvar-nos de la pròpia destrucció.

Paraules de benvinguda pronunciades pel Dr. Joan Martí i Castell Rector de la Universitat

L'encert de qualsevol universitat a distingir qui ha d'investir amb la més alta consideració, el doctorat *honoris causa*, rau en una simple valoració: en el fet que qui hi surti guanyant sigui, no tant la persona homenatjada, com la mateixa institució. Al cap i a la fi, el que aquesta decideix de dur a terme és justament la seva incorporació definitiva al col·lectiu que la constitueix. Conseqüentment, és important que, com en la tria de qualsevol professor o professora, s'enriqueixi de les millors figures en el món de la ciència, de la tecnologia o de les arts.

Fins ara, els doctors honorats ho han estat a partir de la voluntat necessària de reconeixement per tot el que han significat en el naixement de la nostra Universitat; certament que no desmereixen gens ni mica l'honorança, perquè tenen més que sobradament mèrits acadèmics.

Però la història es fa seguint pas a pas el camí que es recorre i marcant oportunament punts crucials d'arrencada que la caracteritzen de manera singular.

Els ara ja doctors, Lluís Delclòs i Joan Perucho, no en són els primers estrictament; tanmateix, sí que ho són si considerem quan es tanca el període constituent i s'inicia l'etapa de major autonomia, perquè es dóna per demostrada la capacitat de governar-nos nosaltres mateixos. La qual cosa suposa implícitament haver seguit, per a la sanció de la selecció, el procediment rigorós que marquen els nostres Estatuts: les propostes dels centres, dels departaments i del rector; l'examen i l'aprovació del Comitè Acadèmic, i l'acord de la Junta de Govern. Cal que, juntament amb aquesta indicació del context en què els doctors Delclòs i Perucho han estat honorats, destaqui també que en totes i cadascuna de les etapes del procés la voluntat que avui acomplim s'hi ha manifestat de manera unànime.

I és que ambdós doctors no podien provocar cap ombra de dubte en aquest sentit. Les característiques que els determinen, glossades en la *laudatio* del professor Masana i en la del professor Pujol, són diàfanament desitjables, tant des del punt de vista humà com des del punt de vista de la dedicació a la ciència mèdica del doctor Lluís Delclòs i a l'art de la literatura del doctor Joan Perucho, i encara del de la producció intel·lectual d'un i altre; perspectives impossibles de separar, perquè íntimament barrejades, en estreta interdependència, constitueixen una sola realitat personal en cadascun.

Per la qual cosa, és ben palès que, d'aquest acte solemne d'avui, qui se'n beneficia és especialment la Universitat. Dit d'una altra manera: hem escollit adequadament. Altrament, acomplim un acte de justícia a què qualsevol universitat està obligada: retre homenatge d'agraïment a qui contribueix de manera singular a fer avançar el món en l'harmonia entre les virtuts que haurien de caracteritzar sempre la nostra condició i la saviesa dels coneixements en les àrees en què s'han especialitzat.

Vull encara destacar una peculiaritat de la investidura com a doctors *honoris causa* de Delclòs i Perucho: que són d'aquesta terra, del nostre entorn més immediat. El proverbi popular que afirma que ningú no és profeta al seu territori té explicacions més profundes que no sembla. Sovint tendim a menystenir allò que ens és molt a prop, probablement per la proximitat mateixa; no és estrany que els homes i les dones, i les seves obres, es coneguin més pregonament per aquells de fora del país d'on són originaris que pels seus conciutadans i conciutadanes. No ens enganyéssim; aquest fenomen delata, no solament que el bosc no ens deixa veure els arbres, sinó una realitat, al meu entendre, molt pitjor· és el reflex de complexos injustificats, segons els quals tot el que procedeix de fora és millor que el que nosaltres fem. La història cultural, mitjançant mecanismes alienants que miren d'escampar prejudicis interessats, es preocupa de fer hegemòniques determinades formes de pensament i determinades expressions concretes seves; aquest fet, que notem especialment en la producció artística en general, es verifica igualment, encara que amb major subtilitat i, doncs, amb més dificultats de percebre's, en qualsevol àmbit de la ciència i, molt més encara, en el de la tecnologia.

És així com, en un sentit fatalment negatiu, es desemboca fàcilment en l'extrem de la intolerància, del rebuig prepotent de tot el que no s'adigui amb els esquemes predominants quant als sistemes de vida. És així com es neguen les diferències, les especificitats que poden destorbar els models que hom ha decidit de fer preponderants.

L'autoodi és l'efecte més perniciós d'aquesta manera de plantejar la història. L'autoodi personal i col·lectiu. Arribem a aprendre a desdenyar-nos a nosaltres mateixos. En lloc de reaccionar contra la desconsideració irrespectuosa d'altri, ens hi sumem, col·laborant al nostre propi anorreament com a individus i com a poble.

La defensa, la reivindicació natural i democràtica dels drets al reconeixement de la nostra existència s'afluixen per una ignominiosa vergonya dels propis orígens i de la pròpia identitat. Caiem en el parany de titllar de provincià allò que ens caracteritza, en nom d'una artificiosa modernitat que pretén reclamar un

sentiment universalista que amaga un anivellament homogeneïtzador que no suma, sinó que resta, en benefici dels qui imposen una concepció aparentment avançada, que, tanmateix, discrimina prepotentment sempre al seu favor, és clar.

Homenatgem dues persones que són d'aquí. No obsedida la nostra Universitat a pensar solament en els qui no en són. És aquesta una saludable pràctica que, sense oblidar ningú, ens impedirà d'ésser ingrats i ignorants dels valors que tenim més a la vora.

Endemés, prou que sabem del caràcter cosmopolita que qualifica tant el doctor Delclòs com el doctor Perucho. Aquesta és una grandesa més que cal sumar als mèrits que ja han destacat els qui els han apadrinats i que, doncs, no em pertoca a mi de remarcar-los novament: saber ésser universal des de la impregnació de les pròpies arrels. El doctor Delclòs viu des de fa anys a Houston, on exerceix la seva professió, sense haver mai oblidat el seu país. El doctor Perucho ha penetrat des de l'estudi i la lectura en tots els móns possibles, fins i tot en els fantàstics, quimèrics, fabulosos, que la ment humana hagi pogut crear i ha explicat arreu la seva obra i, com a assagista i crític, també l'obra d'altri. D'aquest tret en donen fe a bastament les molt diverses llengües en què han vist la llum l'obra d'ambdós.

Finalment, vull destacar una altra particularitat d'aquest acte solemne. Sempre he dit, amb plena convicció, que cal incentivar des de la nostra Universitat la interdisciplinarietat. L'especialització no solament és bona, sinó absolutament necessària. Però no és contradictòria —no ho ha d'ésser— amb el que podem denominar la formació global. Goso dir que un dels reptes que tenim els responsables de l'educació en tots els seus nivells és justament la capacitat d'adreçar-la cap a una solució que sigui el resultat d'un equilibri just, ponderat, harmònic entre el coneixement profund d'un àmbit ben específic del saber i la capacitat de poder participar, nogensmenys, de qualsevol altre, sense excepció. No és pas una feina fàcil, però això no ens eximeix de la responsabilitat que hi tenim, si hi creiem. És prou evident que el món actual ens obliga al domini meticulós, com més segur millor, d'una faceta del saber; però no ho és menys que en aquest mateix món estem donant mostres grotesques de comportaments incívics, que ens duen a la bel·ligerància més irracional entre persones i pobles. Vol dir que, sens dubte, tot no va com caldria; que ens equivoquem i que cal esmenar. Molt probablement un dels cops de timó que hem de forçar és l'aposta per aquest ensinistrament integral que col·labori a una visió més humana de la història.

El doctor Delclòs i el doctor Perucho hem volgut que simbolitzessin, plegats en aquesta cerimònia, l'agermanament de la ciència i de les humanitats, com

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI